

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАННЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Пилипенко Марія Сергіївна

*старший лаборант кафедри господарського права
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

В сучасних умовах міжнародні та внутрішньодержавні неурядові організації є одним з основних проявів та способів активного функціонування громадянського суспільства. Хоча виникнення перших міжнародних недержавних організацій більшість дослідників відносять ще до XVIII ст., розквіт їх діяльності відбувся в кінці XX століття та продовжує поглиблюватися й надалі. На сьогодні функціонує широке коло неурядових об'єднань у сфері захисту прав людини в цілому та щодо окремих категорій населення, одними з найбільш відомих міжнародних неурядових організацій (далі – МНУО) є Міжнародний комітет Червоного Хреста (далі МКЧХ), заснована 1971 року впливова природоохоронна організація Грінпіс, а також незалежна міжнародна медична гуманітарна організація Медицина без кордонів. Окремої уваги заслуговують й численні неурядові економічні організації, які співпрацюють з Економічною і соціальною радою ООН, значною мірою впливаючи на її діяльність у різних сферах, до прикладу Лондонський і Паризький клуб, які об'єднують представників найбільших приватних банків кредиторів.¹

Проте навіть враховуючи значну роль міжнародних неурядових організацій на сучасному етапі розвитку суспільства, в межах теорії та практики міжнародного права залишається неврегульованим питання визнання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій. Так, перш за все варто відзначити, що міжнародними неурядовими організаціями називають будь-який добровільний союз приватних громадян та/або юридичних осіб, об'єднаних спільними інтересами заради вирішення нагальних суспільних проблем на міжнародному рівні. За загальним правилом функціонування міжнародних неурядових організацій відбувається поза межами офіційної зовнішньої політики держав, що обумовлює відсутність юридичної відповідальності останніх за дії таких утворень². При цьому слід окремо відзначити, що однією з визначальних ознак даних організацій є неприбутковий або некомерційний характер їх інтересів, що обумовлює відокремлення в науці і практиці недержавних організацій від окремих особливих недержавних суб'єктів міжнародного права і відносин – транснаціональних компаній та/або корпорацій.

У той самий час правосуб'єктність як окреме правове явище є одним з фундаментальних інститутів права, у зв'язку з чим, не зважаючи на значні

¹ Козак, Ю.Г., Ковалевський, В. В. & Логвінова Н. С. (2009). Міжнародні організації: Навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури. С. 63-64.

² Войціховський, А. В. (2020). Міжнародне право : підручник. Харків. 544 с.

обсяги існуючих досліджень як цього явища в цілому, так і окремо щодо конкретних учасників правовідносин, його сутність та зміст продовжують виступати об'єктами широкого кола обговорень та досліджень. Міжнародна правосуб'єктність у свою чергу визначається через три основні елементи: наявність у суб'єкта прав і обов'язків (правоздатність), його здатність здійснювати їх на практиці (дієздатність) та здатність нести за них міжнародно-правову відповідальність (деліктоздатність). При цьому окремо слід відзначити, що інститут міжнародної правосуб'єктності може повноцінно функціонувати у випадку наявності не лише даних елементів, які є безпосередньо юридичною складовою цього явища, а й при виконанні соціальної умови – існування свободи волі суб'єкта міжнародного права і відносин³.

Слід також звернути увагу на те, що визнання міжнародної правосуб'єктності більшості загальноприйнятих суб'єктів МП відбулося відносно нещодавно та щодо окремих з них залишається частково нерегульованим й дискусійним. Крім цього існує широке коло учасників міжнародних відносин, роль яких у формуванні міжнародного права значно посилилась протягом останніх десятиріч, що призводить до виникнення спорів щодо потреби визнання їх суб'єктами міжнародного права.

Зокрема, якщо говорити про міжнародні організації, то варто згадати, що вперше чітка міжнародно-правова диференціація міжнародних об'єднань була здійснена ще у 1945 році при формуванні Статуту ООН, де було розподілено права участі міжурядових спеціалізованих установ та міжнародних приватних організацій, що фактично дає підстави для визнання МНУО акторами міжнародного права⁴. Проте на сьогодні формування та визначення правового статусу неурядових організацій відбувається за законодавством відповідної держави, на території якої вона розташована, тоді як на глобальному рівні з формальної точки зору будь-які чіткі міжнародно-правові норми, які б регулювали утворення та надання правового статусу МНУО, відсутні.

У той самий час фактично значення міжнародних неурядових організацій для здійснення широкого спектру міжнародних, в тому числі і правових, заходів є достатньо значним, що спричинило виникнення низки вузькоспеціальних норм, які регулюють окремі аспекти співпраці МНУО з іншими учасниками міжнародних відносин та суб'єктами міжнародного права. Так, одним з найважливіших аспектів є функціональність міжнародних неурядових об'єднань у сфері формування міжнародної громадської думки, а також інформаційна функція МНУО, поряд з якою як правило окремо виділяють експертну, освітньо-просвітницьку та пропагандистську діяльність.

Важливо також, що в кінці ХХ – на початку ХХІ століття значно розширилася сфера контактів МНУО й ООН, яка вже не обмежується виключно соціально-економічними питаннями. Так, наприклад, значним обсягом співробітництва з неурядовими організаціями вирізняється ЮНЕСКО, у статуті якої передбачена можливість запрошення МНУО для

---

³ Делінський, О. А. (2011). Міжнародна правосуб'єктність: концептуальні підходи до визначення та розуміння. Актуальні проблеми держави і права. Вип. 62. С. 496-504. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2011_62_70

⁴ United Nations Charter. (1945). United Nations. San Francisco. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

виконання певних завдань, які стосуються сфери діяльності організації, в тому числі шляхом участі представників таких неурядових об'єднань в роботі дорадчих комітетів, створених Генеральною конференцією ЮНЕСКО.

Окремо також варто звернути увагу на те, що не менш розробленими є механізми співробітництва з МНУО в межах регіональних організацій таких як РЕ, ЄС і ОАД, а також важливим є той факт, що над пошуком нових механізмів залучення неурядових організацій у процеси формування міжнародного правопорядку та одночасно способів підвищення їх міжнародного правового статусу працюють також й безпосередньо самі МНУО. Яскравим прикладом такої діяльності є здійснення відповідних досліджень, утвореним у 1873 році в Бельгії Інститутом міжнародного права, основною метою якого є сприяння прогресу міжнародного права і його кодифікації⁵.

Таким чином основною перепорою на шляху до визнання міжнародної правосуб'єктності МНУО можна назвати основоположну доктрину суверенітету. Зокрема, однією з основних проблем є розташування більшості неурядових організацій у найбільш розвинених країнах, таких як Велика Британія, Франція, Бельгія, Швейцарія, США, що, обумовлює існування певного географічного дисбалансу та спричиняє необхідність діяльності даних об'єднань за законодавством та під певним впливом тих держав, у яких вони утворені. За таких умов неурядові організації інколи використовуються урядами в якості додаткового засобу лобювання своїх інтересів у міжнародних справах в тому числі через обов'язкове співробітництво МНУО з міжурядовими організаціями, що перебувають під контролем держав. Такі випадки між іншим підривають довіру, вплив і відповідно значення усіх НУО на міжнародній арені та спричиняють відкидання міжнародним співтовариством питання про визнання міжнародної правосуб'єктності даних організацій.

На завершення варто відзначити, що постійне зростання ролі й активності міжнародних неурядових організацій на міжнародній арені безумовно визначає потребу більш чіткої міжнародно-правової регламентації їх статусу й діяльності. Крім цього, на нашу думку, найбільш доцільним на сьогодні є визнання за МНУО функціональної міжнародної правосуб'єктності, яка передбачає можливість здійснення повноважень лише правозастосовного характеру, що обґрунтовується притаманністю даним організаціям певних прав та обов'язків в межах консультативного статусу та відповідно до їх міжнародних договорів, з можливістю подальшого віднесення МНУО до вторинних суб'єктів міжнародного права. Таке визнання між іншим наблизило б міжнародне співтовариство до вирішення й інших проблемних питань, серед яких можна назвати й проблеми регламентації діяльності, реформування та міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій, а також потребу уніфікації законодавства держав щодо найбільш важливих і проблемних аспектів.

---

⁵ Хар, О. Ю. (2020). Міжнародно-правове регулювання діяльності неурядових організацій. Регіональні студії. №20. С. 131 – 136. <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/20/24.pdf>